

Research centre
for toxic compounds
in the environment

Kontaminace Barokního divadla na Zámku v Českém Krumlově organochlorovými a organocíničnými pesticidy a její řešení

Holoubek I.^{1, 2, 3}, Příbylová, P.¹, Prokeš, R.¹, Slavko, P.⁴

¹ *Centrum pro výzkum toxických látek v prostředí, RECETOX, Masarykova Univerzita, Kamenice 753/5, 625 00 Brno*

² *Centrum pro výzkum globální změny, CzechGlobe, AV ČR, Bělidla 4a, 602 00 Brno*

³ *TOCOEN, s.r.o., Vomáčkova 16, 619 00 Brno*

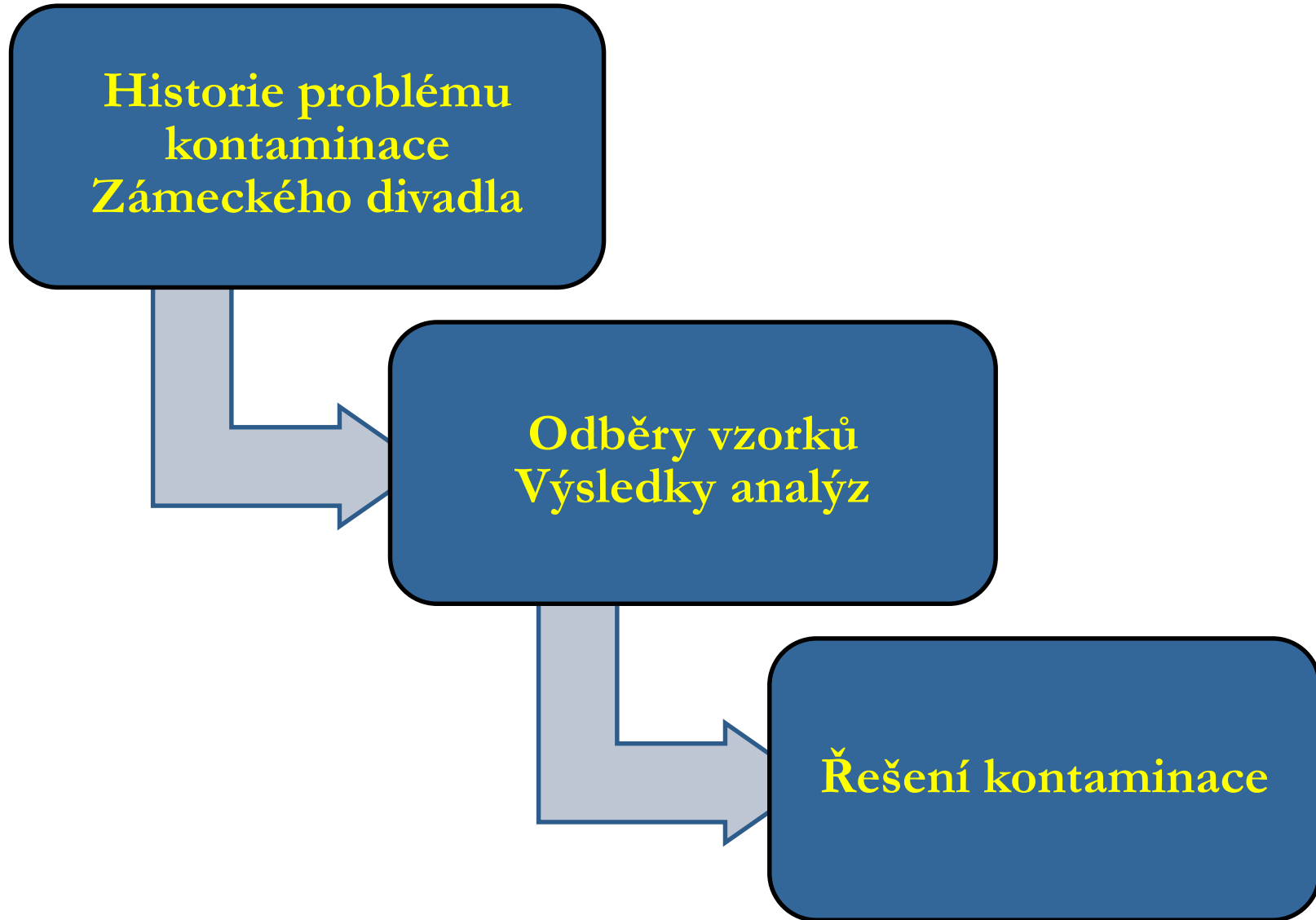
⁴ *Státní hrad a zámek Český Krumlov. Zámek čp. 59, 381 01 Český Krumlov*

holoubek@recetox.muni.cz; <http://recetox.muni.cz>; holoubek.i@czechglobe.cz

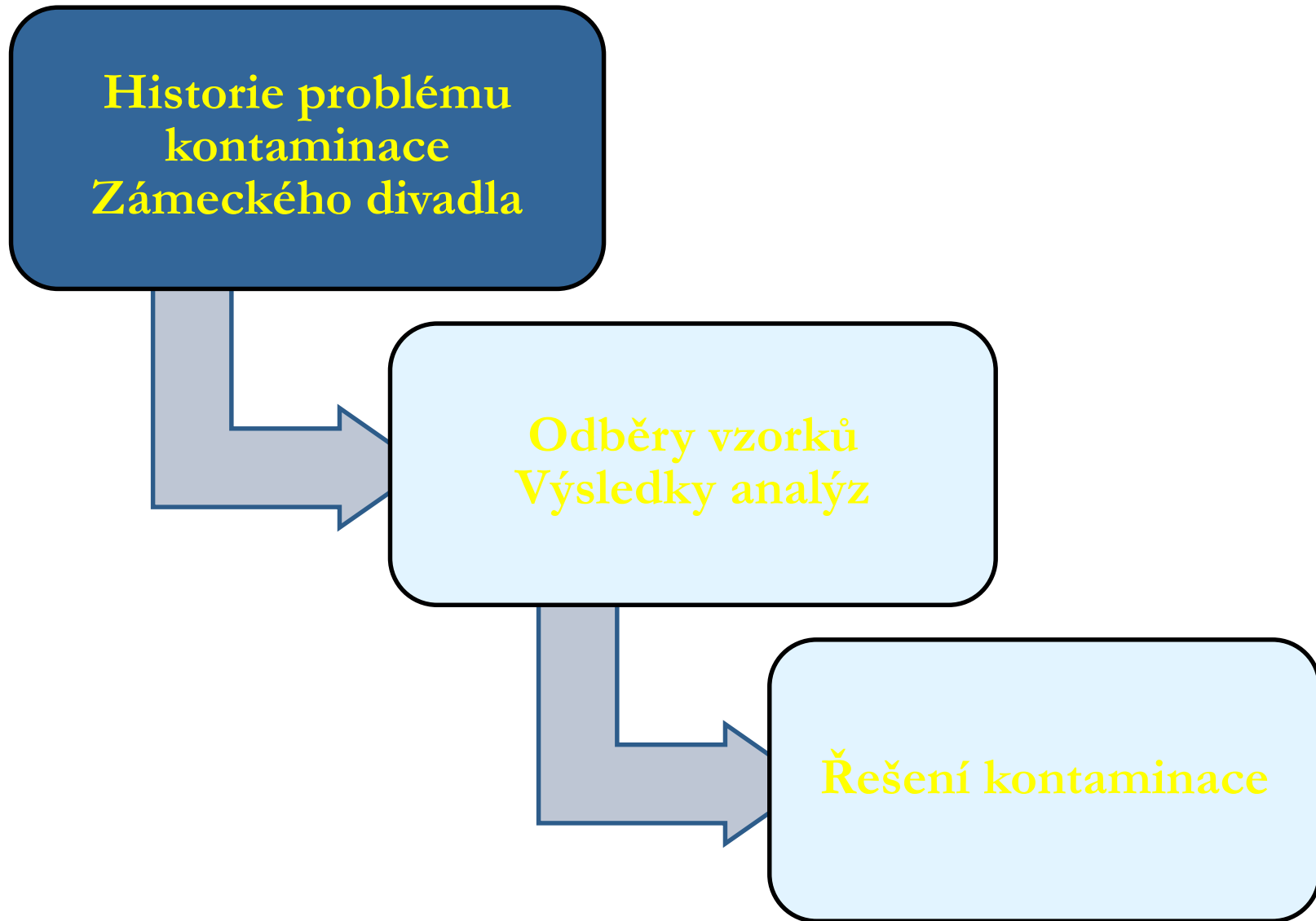
Sanační technologie 2018

Hotel Palcát, Tábor, 23 – 25/05/2018

Obsah

Obsah

Zámek Český Krumlov

Research centre
for toxic compounds
in the environment

Centrum výzkumu globální změny AV ČR, v.v.i.

Plánovaná opatření

Historic Centre of Czech Krumlov is an excellent example of a small central European medieval town whose architectural heritage has remained intact for more than five centuries.

for toxic compounds
in the environment

CzechGlobe
Centrum výzkumu globální změny AV ČR, v.v.i.

Plánovaná opatření

Czech Republic - Český Krumlov, historic center, UNESCO heritage, historic site with exceptional value.

Research centre
for toxic compounds
in the environment

Centrum výzkumu globální změny AV ČR, v.v.i.

Plánovaná opatření

UNESCO Heritage Site with an extraordinary cultural history, with an exceptional tangible and intangible cultural heritage is a good place for exploring, study and science.

Czech Republic, Czech Krumlov, UNESCO Heritage, Study Center for historic, heritage, cultural, artistic and the environment context.

Research centre
for toxic compounds
in the environment

Centrum výzkumu globální změny AV ČR, v.v.i.

Zámek Český Krumlov

1250

- Založení zámku pány z Krumlova

1302 - 1602

- V majetku rodu Rožmberků

Od 17. století

- V majetku rodu Eggenberk

Od 1719

- V majetku rodu Schwarzenberk

Od roku 1947

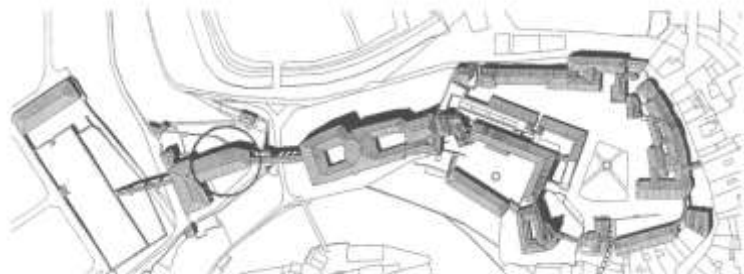
- V majetku státu

Od roku XXXX

- Celý zámecký areál památkou zapsanou v seznamu UNESCO

Barokní zámecké divadlo

Zděná budova barokního divadla stojí na V. nádvoří zámku Český Krumlov

Postavena v letech 1680 - 1682 Janem Kristiánem z Eggenberku

Se zámekem je spojena Plášt'ovým mostem s krytou spojovací chodbou vedoucí z Maškarního sálu do knížecí lóže divadla

V letech 1765 - 1766 Josefem Adamem ze Schwarzenberku upravena a vybavena novým zařízením a dekoracemi

Divadlo nikdy nevyhořelo a v posledních dvou stoletích nebylo přestavováno

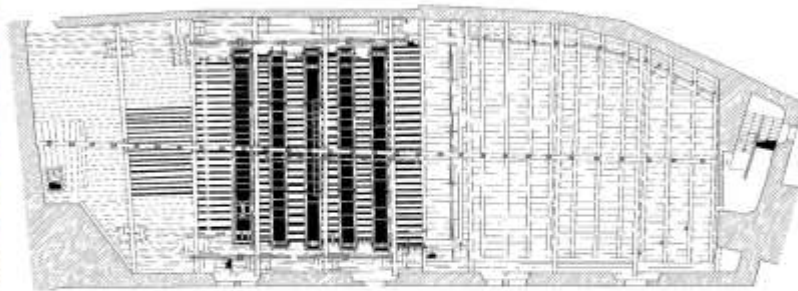
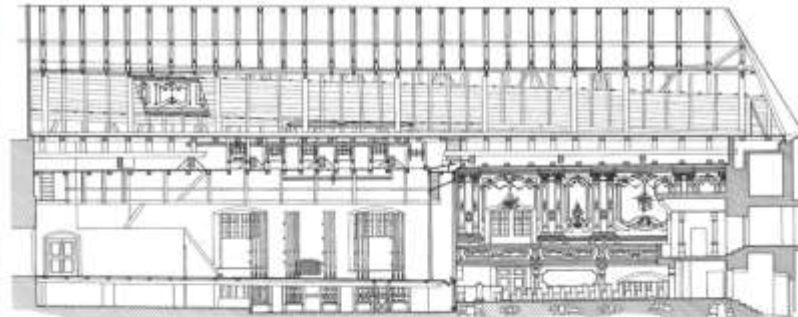

Research centre
for toxic compounds
in the environment

Centrum výzkumu globální změny AV ČR, v.v.i.

Technické zázemí divadla

Mašinérie, jevištní technika zámeckého divadla, je po letech soustředěného zájmu z nejpodstatnější části obnovena. Některé funkce barokní jevištní techniky v provazlání a v krovu především rumpály létacích strojů, rumpály na sufitové osvětlení, rumpál v krovu (snad rumpál na mraky nebo alegorie) a také principy vedení lanovodů sufit a prospektů ještě nejsou dostatečně poznány a pochopeny. Musíme doufat, že při dostatečné pily a vytrvalosti najdeme odpovědi a řešení v archivních zdrojích nebo v samotné jevištní technice krumlovského divadla či konstrukčních principech divadel jiných. Je nepochybné, že obnovená barokní jevištní technika snese nejpřísnější srovnání a je vzorem pro většinu pracovišť v celém divadelním světě.

Research centre
for toxic compounds
in the environment

Centrum výzkumu globální změny AV ČR, v.v.i.

Vnitřní prostory barokního divadla

Divadlo se dochovalo v původním stavu i se značnou částí vnitřního vybavení

V letech 1966 - 1997 bylo uzavřeno pro veřejnost z důvodu probíhajících restaurátorských prací

V září 1997 zahájen omezený prohlídkový provoz

Příčiny kontaminace

Převažující materiál v interiéru barokního divadla: dřevo

Následek narušení pravidelného režimu výměny vzduchu v padesátých letech: šíření dřevomorky a později i dřevokazného hmyzu

Ochrana dřevěných konstrukcí během let 1965 - 1985: masivní a často i opakované použití přípravků s fungicidním, insekticidním a konzervačním účinkem

Přehled zásahů: neúplný z důvodu nekompletní dokumentace ze šedesátých a sedmdesátých let

Příčiny kontaminace

Příčiny kontaminace

Nevhodná aplikace bez náležité přípravy: přípravky typu Lastanox (Sn_{org}), Pentalidol (5% PCP, 2% DDT, 0,1% γ -HCH) a methylbromid

Podezření na nedodržování technologické kázně: nerovnoměrná aplikace a aplikace na prachovou vrstvu usazenou na horizontálních plochách

Účinky: počátkem devadesátých let měl delší pobyt v divadle za následek podráždění očí, sliznic a pokožky

Dekontaminace: v průběhu devadesátých let odstraněno množství kontaminovaného prachu a sutin (cca 5 tun + ve druhé etapě 500 kg)

Obsah

Provedená měření – do 2006

Devadesátá léta

první měření znečištění tuhých matric a vnitřního ovzduší barokního divadla na zámku Český Krumlov

2001

- počátek pravidelných odběrů vzorků ovzduší a tuhých matric

Cíl odběrů

- posoudit stav a vývoj znečištění vnitřního ovzduší divadla i s ohledem na již provedené sanační zásahy

Odběry tuhých matric

- posoudit stav a vývoj znečištění vnitřního ovzduší divadla i s ohledem na již provedené sanační zásahy

Odběry ovzduší

- slouží k posouzení možného vlivu nalezených škodlivin na zdraví osob

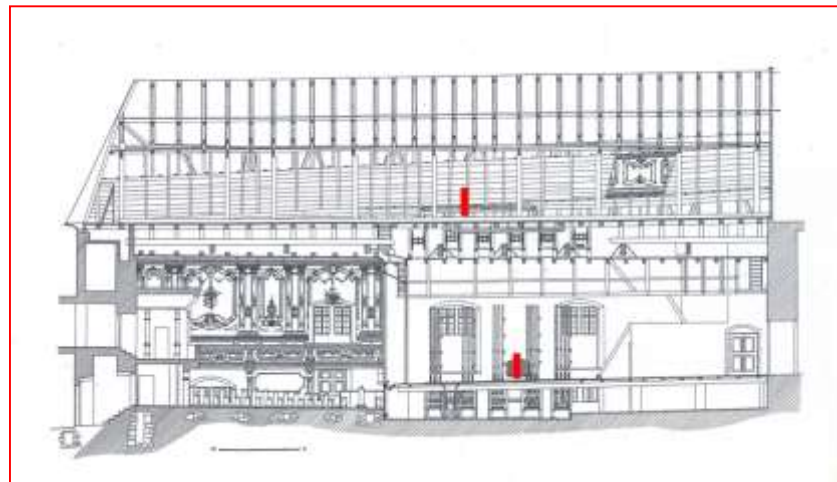
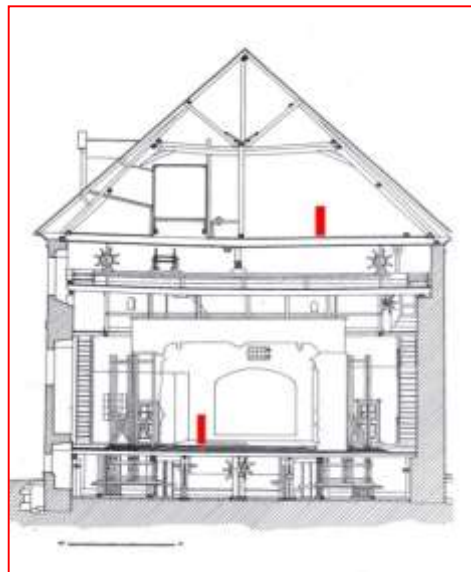

Research centre
for toxic compounds
in the environment

Centrum výzkumu globální změny AV ČR, v.v.i.

Odběry ovzduší

Vzorkování ovzduší v roce 2001: v hledišti, na jevišti, v horním provazišti a na půdě divadla

Vzorkování v letech 2003 až 2005: paralelně na dvou odběrových místech - jeviště a půda divadla

Vzorkování POPs (OCPs): dle US EPA metodiky TO-13 (délka vzorkování 12 hodin; odebrané objemy cca 200 m³)

Vzorkování organocínčitých látek (Sn_{org}): dle metodiky NIOSH (délka vzorkování 8 hodin; odebrané objemy cca 0,4 m³)

Research centre
for toxic compounds
in the environment

Centrum výzkumu globální změny AV ČR, v.v.i.

Testování pasivních vzorkovačů

↗ 2004 – 2006 - prostor pudy zámeckého divadla byl využit jako testovací komora pro testování efektivity zachytu POPs z volného ovzduší v rámci přípravy monitoringu POPs ve volném ovzduší v rámci programu MONET centra RECETOX.

Research centre
for toxic compounds
in the environment

Centrum výzkumu globální změny AV ČR, v.v.i.

Cíl studie 2017

Porovnání výsledků měření chemického znečištění prováděných v prostorách barokního divadla na zámku Český Krumlov v letech 2001 až 2016 s měřeními prováděnými ve dvou kampaních v roce 2017

Cíl srovnání - posoudit aktuální stav a vývoj tohoto znečištění ve sledovaném období i s přihlédnutím k již provedeným dílčím sanačním zásahům.

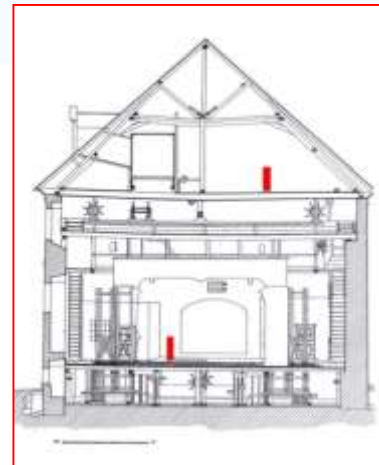
Dvě odběrové kampaně 2017

Červenec

- Teplejší období, intenzivnější vytěkávání
- Vyšší četnost návštěv v prostorách divadla – vyšší proudění v jeho prostorách

Prosinec

- Chladnější období s nižším výparem
- Prostor divadla je prakticky uzavřen

Sledované látky

Výběr sledovaných látek vycházel z informací o aplikovaných přípravcích

Sledované látky:

- ↪ Organocíničité látky (Sn_{org})
- ↪ Vybrané organochlorové pesticidy (OCPs):
  - ❖ DDT a jeho metabolity (zejména DDE)
  - ❖ lindan (γ -HCH)

Pasivní vzorkování 2017

Vzorkovač umístěný v severní části půdního prostoru divadla v blízkosti vstupu.

Vzorkovač umístěný souběžně se vzorkovačem na jižní straně oddělené části půdy.

Research centre
for toxic compounds
in the environment

Centrum výzkumu globální změny AV ČR, v.v.i.

Odběr tuhých matic - půda 2017

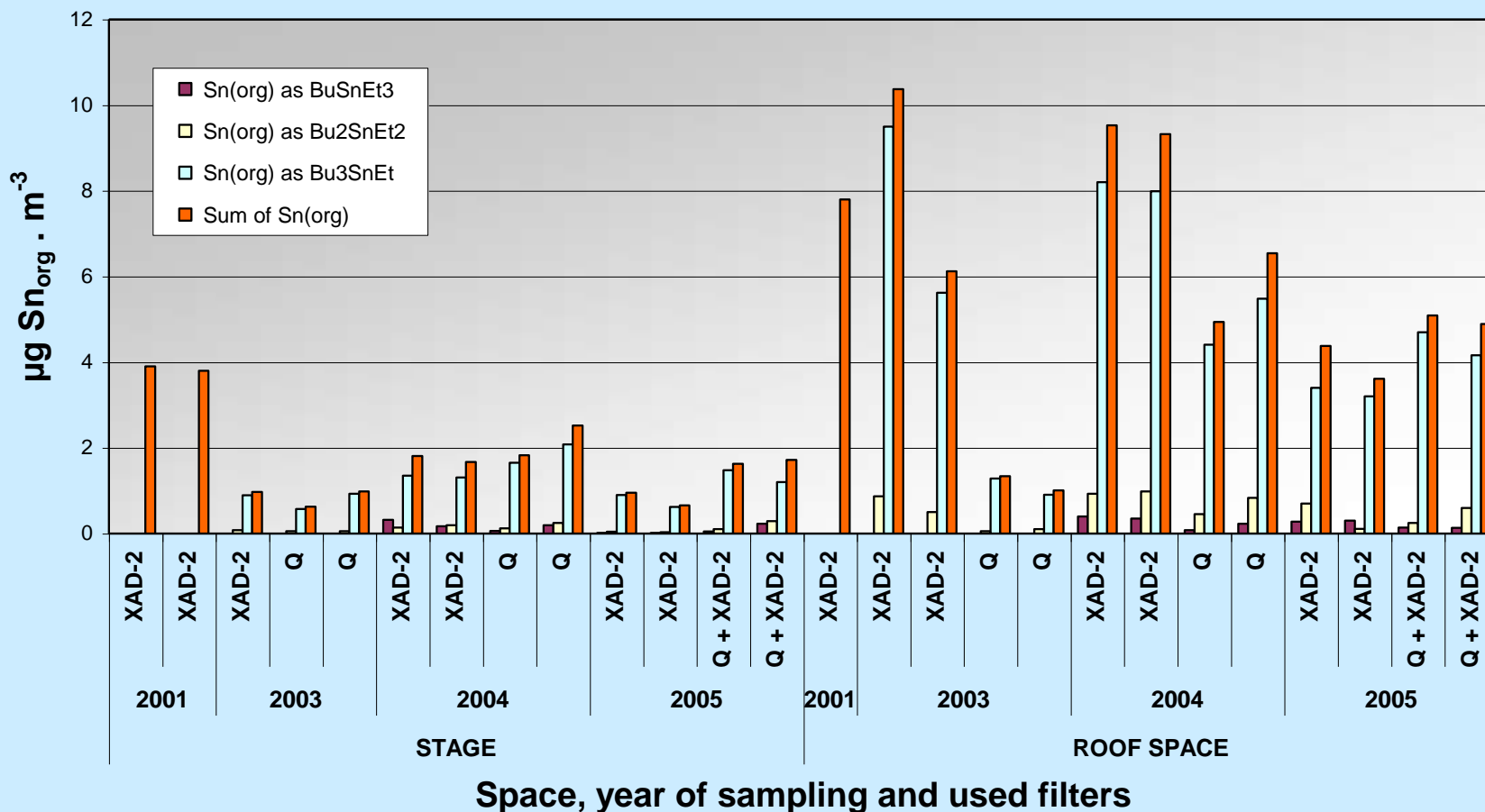
Odběr půdního prachu byl proveden z PE fólie jako směsný vzorek z celkem 10 lokalit rovnoměrně rozmístěných v severním a jižním prostoru půdy.

Odběr trémových pilin byl proveden z různých vrstev v PE pytlí nashromážděných pilin jako směsný vzorek z celkem 5 různých vrstev.

Indoor Air Contamination of the Baroque Theatre - Organotin Compounds

Závěry – ovzduší

- ↪ **nejvýznamnější škodliviny:** organocínicité sloučeniny (Sn_{org}), lindan ($\gamma\text{-HCH}$), **DDT** a jeho metabolity (**DDE**)
- ↪ **DDT a DDE:** koncentrace DDT i DDE na jevišti i na půdě divadla jsou poměrně stálé; koncentrace DDT na úrovni cca 25% DDE
- ↪ **DDT a DDE:** vyšší koncentrace sumy DDT na **půdě divadla** (56 až 208 $\text{ng}\cdot\text{m}^{-3}$); jeviště 6,6 až 29,4 $\text{ng}\cdot\text{m}^{-3}$
- ↪ **Lindan ($\gamma\text{-HCH}$):** mírně vyšší koncentrace $\gamma\text{-HCH}$ na jevišti divadla (5,20 až 56,05 $\text{ng}\cdot\text{m}^{-3}$); půda 4,37 až 32,00 $\text{ng}\cdot\text{m}^{-3}$
- ↪ **Organocínicité sloučeniny:** vyšší koncentrace Sn_{org} na **půdě divadla** (1,01 až 10,37 $\mu\text{g Sn}_{\text{org}}\cdot\text{m}^{-3}$); na jevišti 0,63 až 3,90 $\mu\text{g Sn}_{\text{org}}\cdot\text{m}^{-3}$
- ↪ **Organocínicité sloučeniny:** převážně ve formě vázané na prachové částice uvolňované z bělavé sprašující vrstvy na povrchu krokví
- ↪ **Limity:** existující přípustné expoziční limity (PEL) pro pracovní prostředí **překročeny nejsou**

Odběry tuhých matic

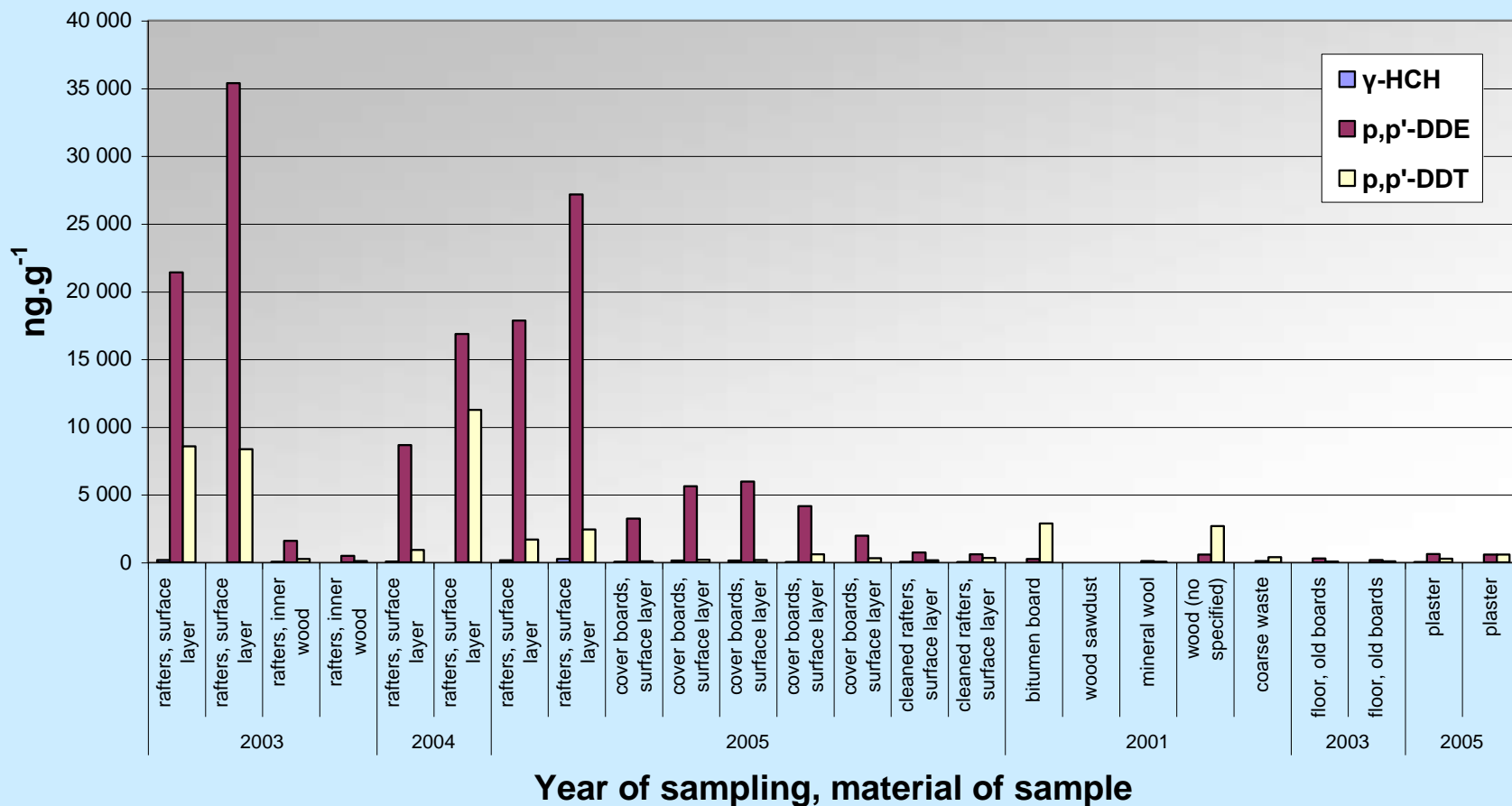
Research centre
for toxic compounds
in the environment

Centrum výzkumu globální změny AV ČR, v.v.i.

Kontaminace tuhých matric POPs - půda

Roof Space Contamination of the Baroque Theatre - Persistent Organic Pollutants

Research centre
for toxic compounds
in the environment

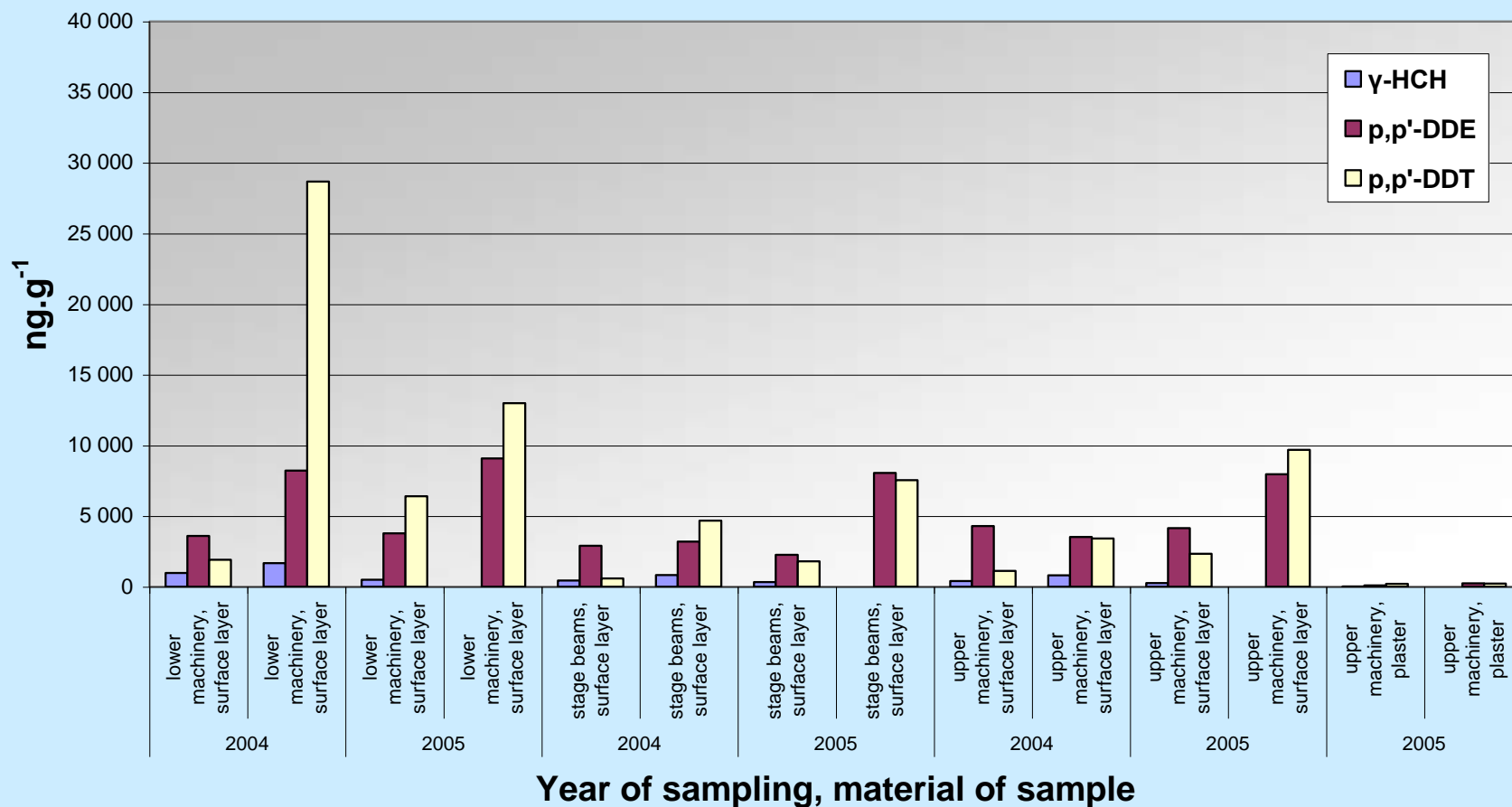

Centrum výzkumu globální změny AV ČR, v.v.i.

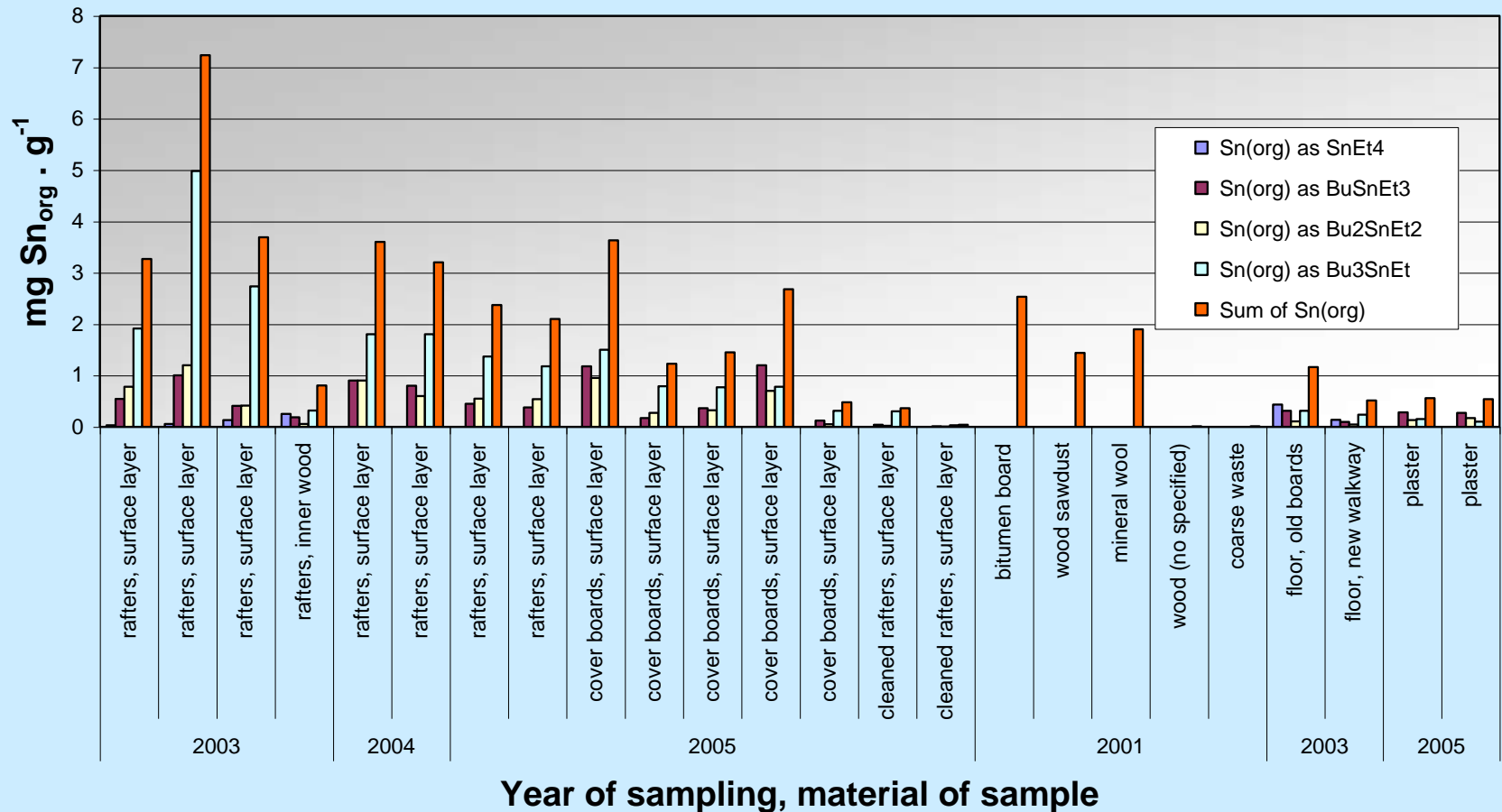
Kontaminace tuhých matric POPs - jeviště

Contamination of Other Spaces of the Baroque Theatre - Persistent Organic Pollutants

Kontaminace tuhých matric Sn_{org} - půda

Roof Space Contamination of the Baroque Theatre - Organotin Compounds

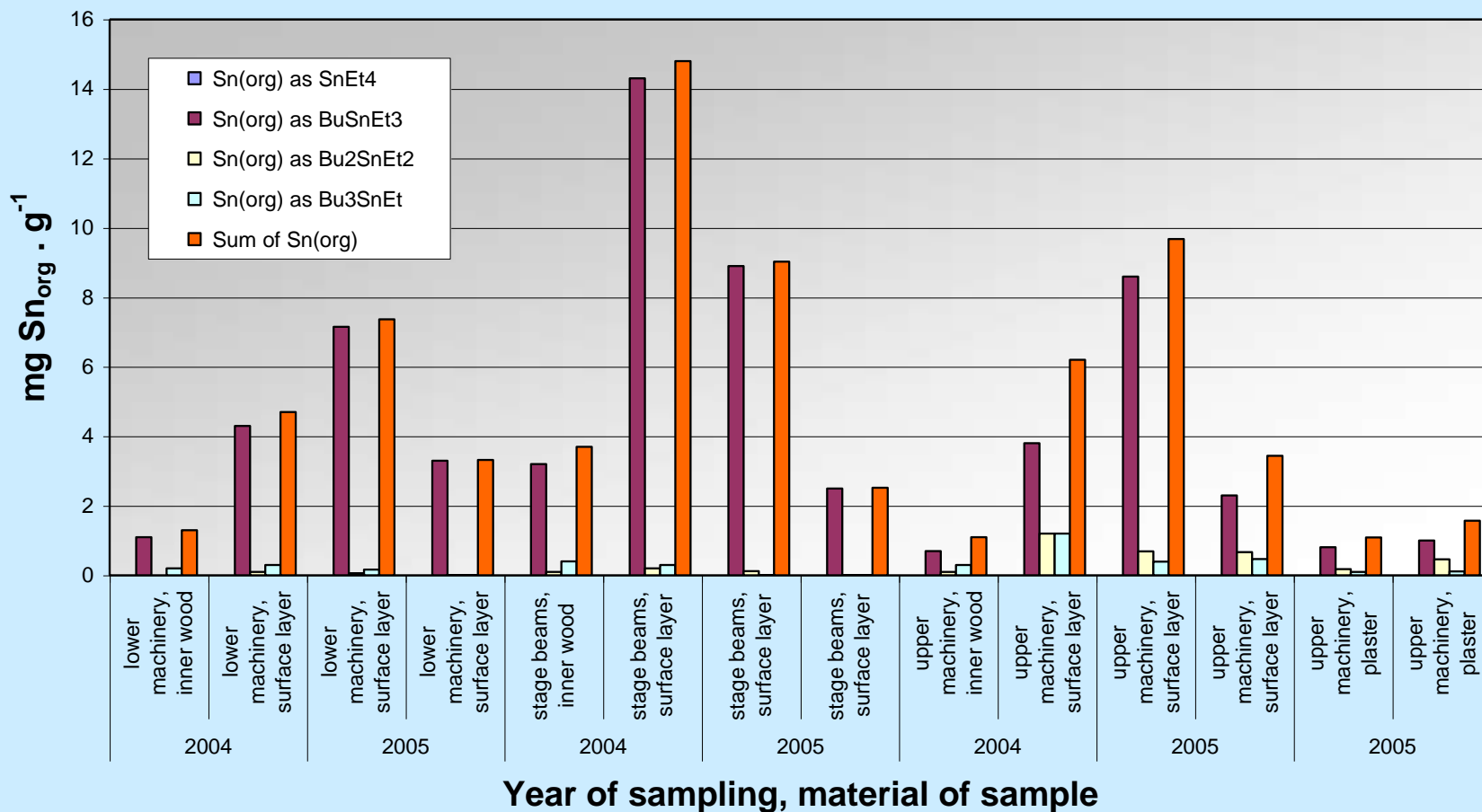
Research centre
for toxic compounds
in the environment

Centrum výzkumu globální změny AV ČR, v.v.i.

Kontaminace tuhých matic Sn_{org} - jeviště

Contamination of Other Spaces of the Baroque Theatre - Organotin Compounds

Závěry – tuhé matrice

- ↪ **Nejvýznamnější škodliviny:** organocíníčitě sloučeniny (**Sn_{org}**), lindan (**γ-HCH**), **DDT** a jeho metabolity (**DDE**)
- ↪ **Další škodliviny:** prokázány **toxické** nebo **silně dráždivé sloučeniny** (benzaldehyd, chlortoluen, benzylalkohol, bromtoluen) v koncentracích 10^1 - 10^2 $\mu\text{g}\cdot\text{g}^{-1}$ vzorku
- ↪ **DDT a DDE:** nejsilněji kontaminována **povrchová vrstva trámů krokví** (9 587 až 43 730 ng sumy DDTs.g⁻¹) a prken mezi krokvemi (2 265 až 6 139 ng sumy DDTs.g⁻¹) - důsledek aplikace Pentalidolu v prostoru půdy
- ↪ **Trámy po očištění a konzervaci:** pokles znečištění DDTs o více než jeden řád (880 až 922 ng sumy DDTs.g⁻¹)
- ↪ **Lindan (γ-HCH):** nejvyšší koncentrace v povrchové vrstvě trámů ve vnitřních prostorách divadla (dolní mašinerie, jeviště, horní provaziště) - 263 až 1 660 ng.g⁻¹ - důsledek aplikace Pentalidolu

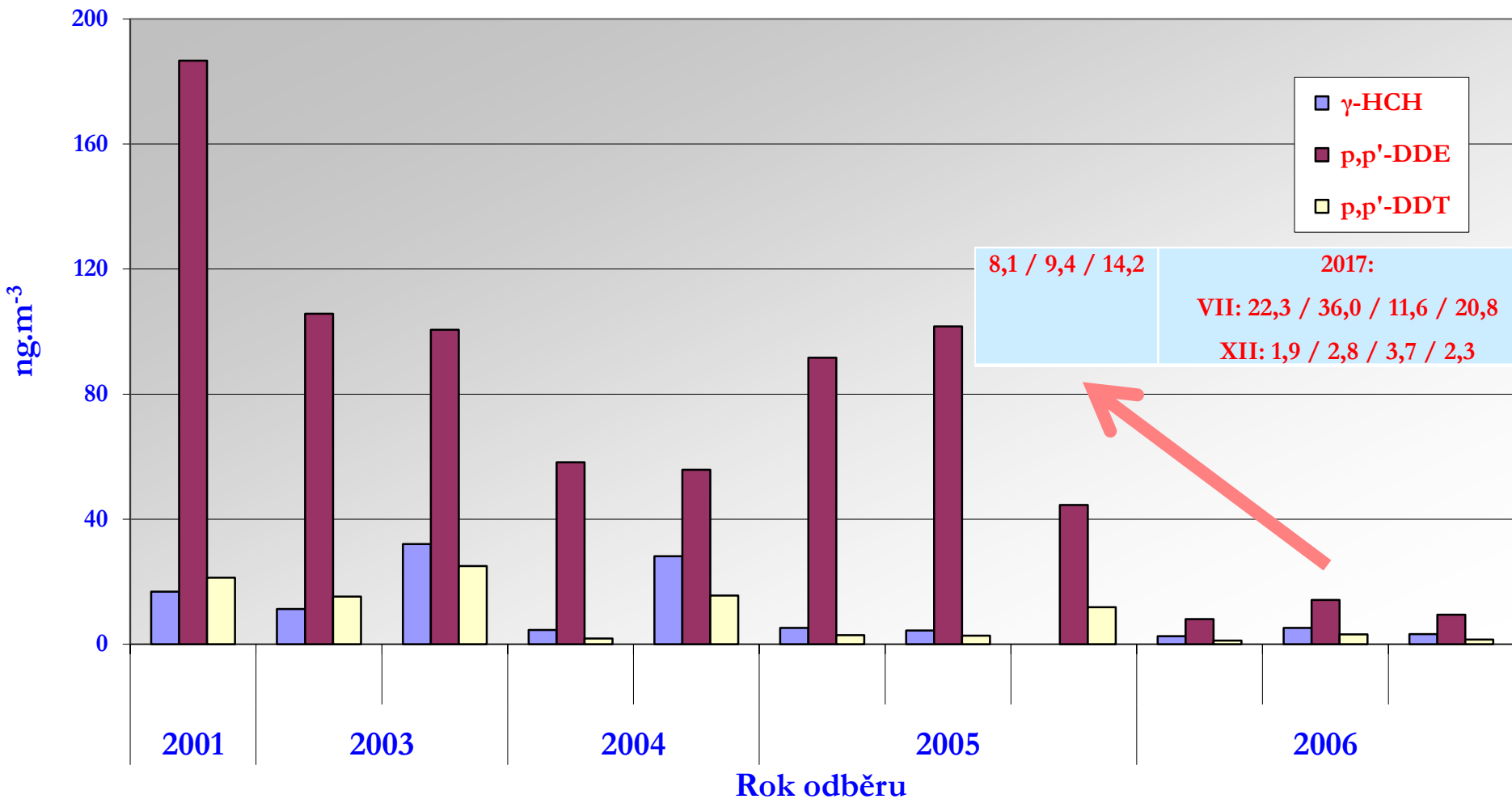

Závěry – tuhé matrice

- ↪ **Organocínité sloučeniny (Sn_{org}):** přítomny jako důsledek aplikace fungicidního přípravku **Lastanox** (účinná látka tributylcínoxid)
- ↪ **Tributylcínité sloučeniny:** nejvyšší zastoupení ve vzorcích trámů (krokví) z půdy, jde o směs chloridů a bromidů v poměru 70-90% Bu_3SnCl a 30-10% Bu_3SnBr - důsledek aplikace **methylbromidu**
- ↪ **Monobutylcínité sloučeniny:** produkt degradace tributylcínitých látek, nejvyšší zastoupení ve vzorcích trámů z vnitřních prostor divadla - možný důsledek mokrého čištění s použitím alkalických čistících prostředků v průběhu dekontaminace počátkem devadesátých let (na půdě divadla nebylo prováděno)
- ↪ **Sekundární kontaminace ovzduší:** zdrojem jsou tuhé matrice, zejména bělavá sprašující povrchová vrstva krokví
- ↪ **Trámy po očištění a konzervaci:** pokles znečištění Sn_{org} o jeden až dva řády

Výsledky měření – ovzduší půda

Vybrané POPs v ovzduší na půdě barokního divadla
v letech 2001 – 2006 / 2017

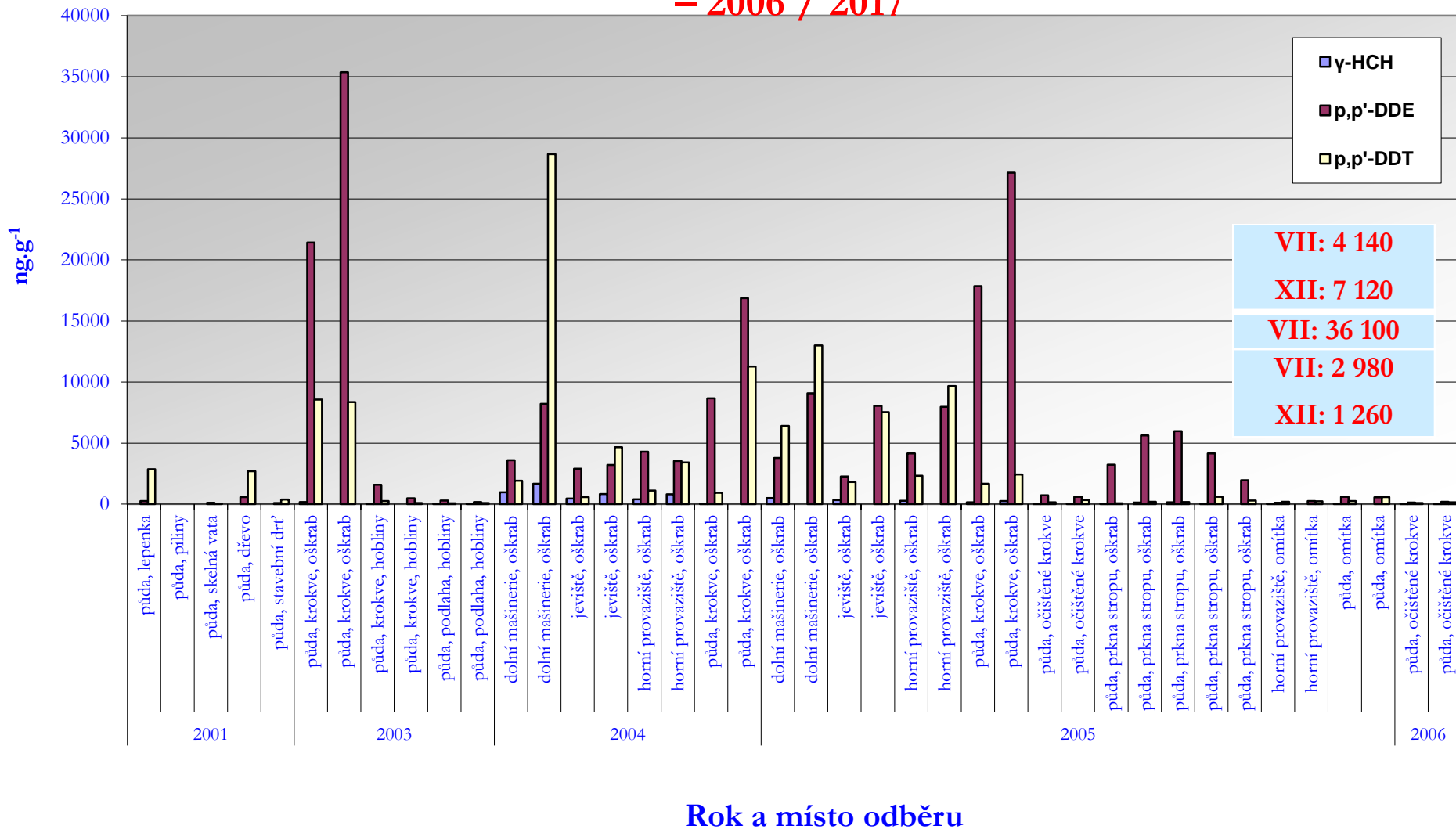
Research centre
for toxic compounds
in the environment

Centrum výzkumu globální změny AV ČR, v.v.i.

Výsledky měření – tuhé matrice

Vybrané POPs v tuhých maticích barokního divadla v letech 2001
– 2006 / 2017

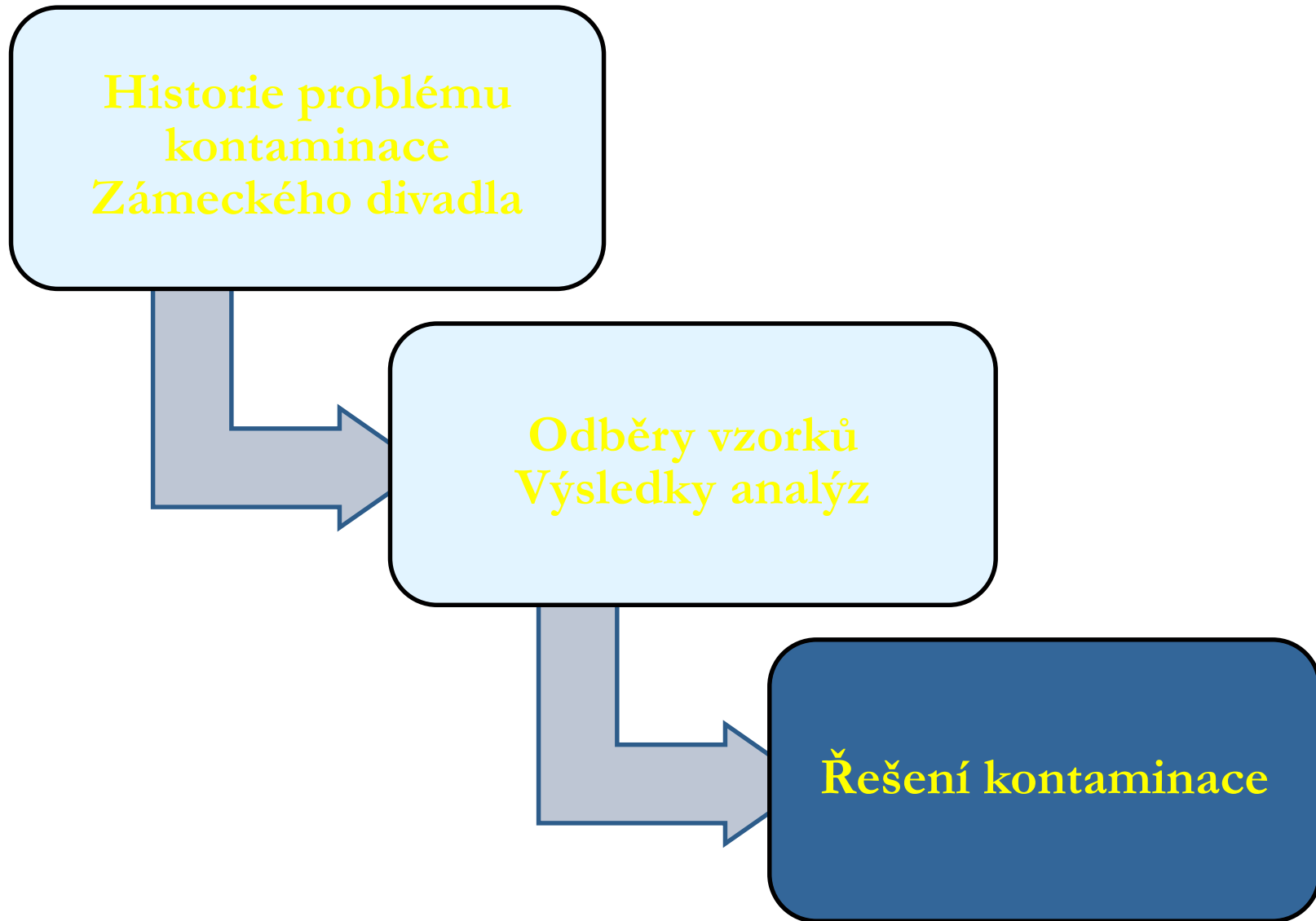

Research centre
for toxic compounds
in the environment

Centrum výzkumu globální změny AV ČR, v.v.i.

Obsah

Realizovaná opatření

Zimní období 2002/2003: proběhlo odstranění kontaminovaných vrstev mezi půdou a horním provazištěm (prkenný záklop, tepelná izolace, asfaltová lepenka)

Zimní období 2003/2004: podlaha půdy byla vyložena plastovou fólií s cílem zabránit transportu jemných prachových částic s vysokou koncentrací škodlivin uvolňovaných z povrchu krokví (dočasné opatření)

Research centre
for toxic compounds
in the environment

Centrum výzkumu globální změny AV ČR, v.v.i.

Realizovaná / plánovaná opatření

Jaro 2005: proběhly zkoušky technologie čištění a konzervace trámů na půdě divadla a následné odběry kontrolních vzorků z těchto trámů

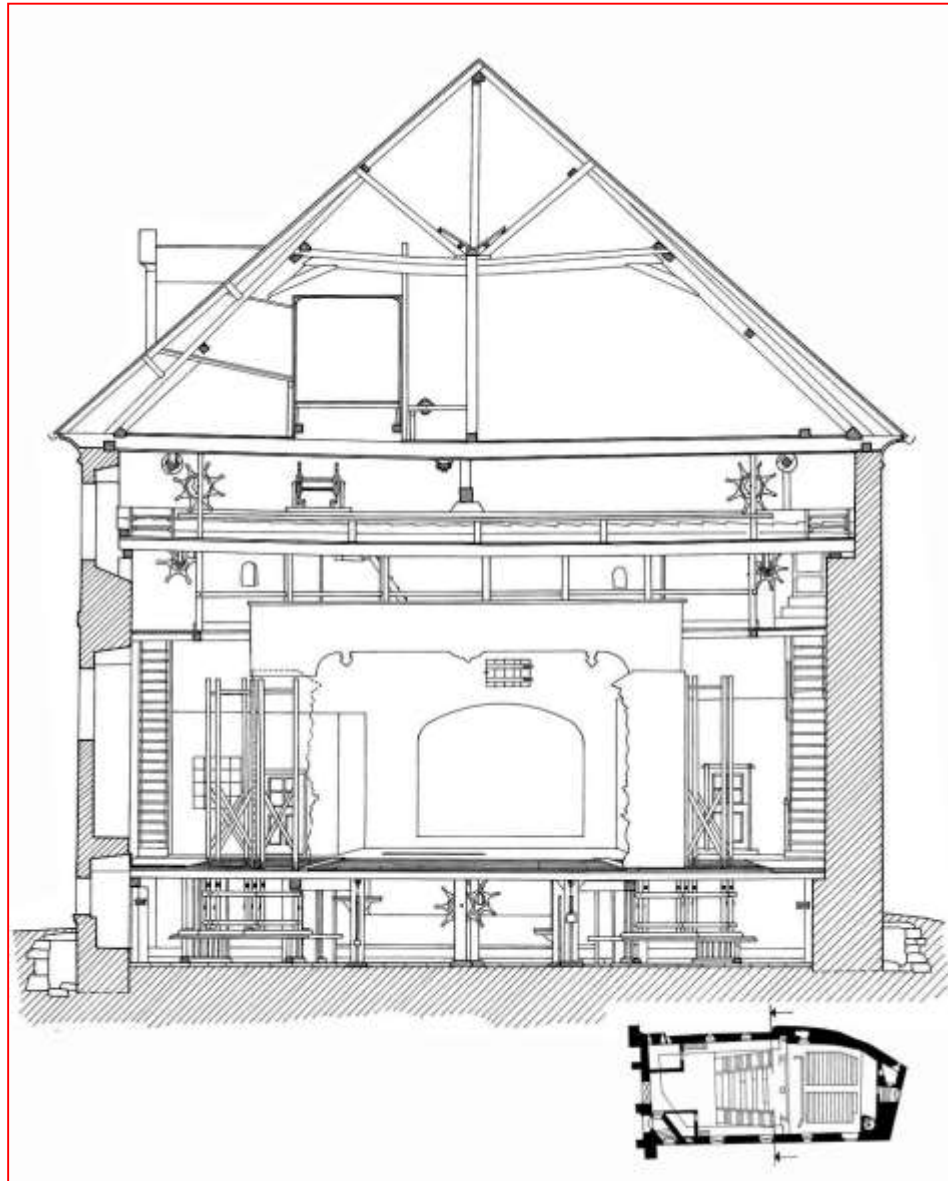

Dekontaminace divadla: prioritním krokem v procesu sanace je odstranění bělavé sprašující vrstvy z povrchu trámových konstrukcí na půdě divadla

Vzorkování: jsou plánovány pravidelné kontrolní odběry ovzduší i tuhých matric

Plánovaná opatření

Research centre
for toxic compounds
in the environment

CzechGlobe

Centrum výzkumu globální změny AV ČR, v.v.i.

Provedená opatření

Podlaha půdy vyložena plastovou fólií, která omezuje možnost transportu prašných částic z půdy do dalších prostor divadla

Sprašující jemné částice z povrchu krokví vytváří "stopy" na plastové fólii, kterou je vyložena podlaha půdy

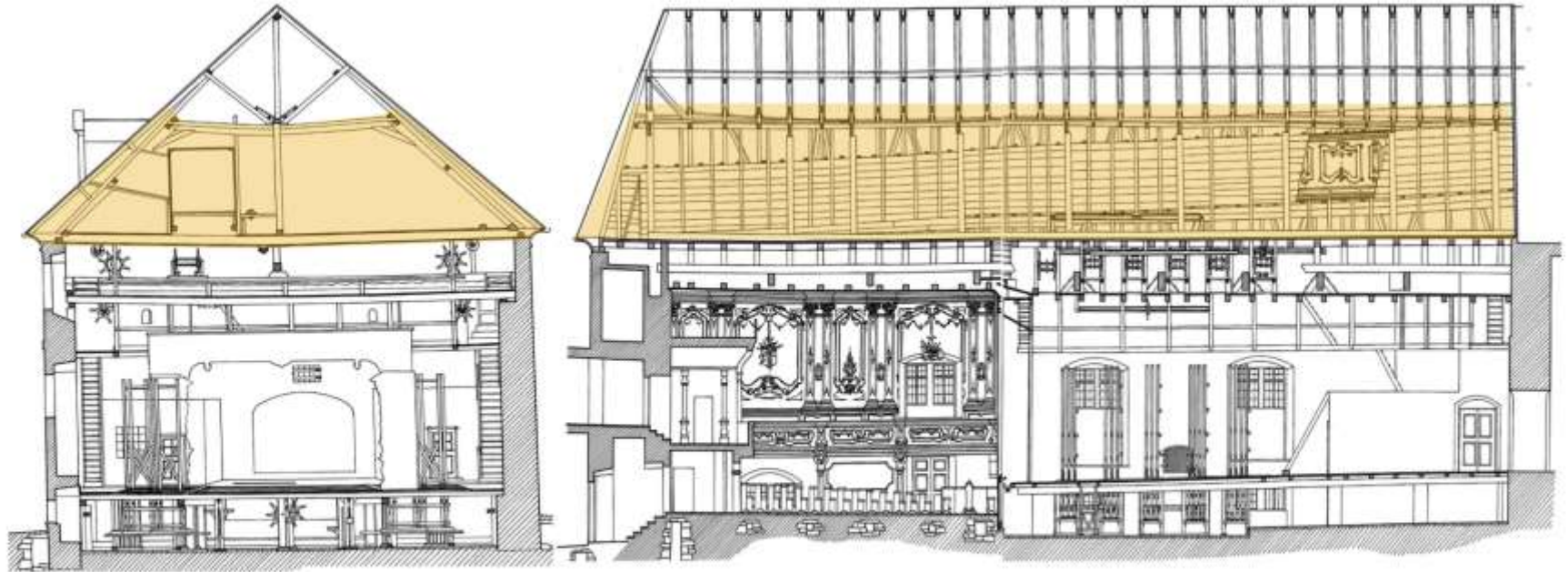

Plánovaná opatření

Plánovaná opatření

Zámek Český Krumlov, krov barokního divadla, rozsah kontaminace konstrukce krovu.

Research centre
for toxic compounds
in the environment

Centrum výzkumu globální změny AV ČR, v.v.i.

Plánovaná opatření

Research centre
for toxic compounds
in the environment

Centrum výzkumu globální změny AV ČR, v.v.i.

Plánovaná opatření

Děkuji Vám za Vaší pozornost 😊

Research centre
for toxic compounds
in the environment

